

**“BESET”, “BESETE” OF “BESERK”?:
BESINNING OOR ENKELE BEGRIPPE BINNE
DIE KERKLIKE DIENS VAN BEVRYDING VAN
BOSE MAGTE**

J.P.J. Theron¹

ABSTRACT

**“POSSESSION” AND “DEMON-POSSESSED”
AS PROBLEMATIC CONCEPTS WITHIN THE
CHURCH’S MINISTRY OF DELIVERANCE FROM
EVIL FORCES**

Concepts used in literature with regard to the church’s ministry of deliverance from evil spirits are discussed. The inadequacies of the terms “demon-possessed” and “possession” and its Afrikaans equivalents in this context, insofar as they sometimes denote “ownership” or “heavy manifestation”, are pointed out. The ways in which Bible translators have dealt with these problems are scrutinised. Alternative terms are offered as part of the development of a relevant practical theological theory.

1. DIE PROBLEEM TER SAKE

Die afgelope paar jaar het daar vanuit verskillende kerklike tradisies ’n groeiende belangstelling ontwikkel ten opsigte van die kerk se diens van bevryding van bose magte. Voor- en teenstanders van hierdie bediening stel die saak al hoe meer aan die orde. Hierdie artikel beoog nie om hierdie verskillende gesigspunte te beredeneer nie. Dit wil op één saak konsentreer: die gebruik van enkele begrippe binne die relevante literatuur. Dit blyk dat die benutting en veral die betekenis wat sommige begrippe vir die verskillende gebruikers daarvan inhou, verwarring skep. Gevolglik word die verwarring ’n faktor wat daartoe bydra dat die gesprek oor hierdie bediening nie van die grond af kan kom nie.

¹ Prof. Jacques P.J. Theron, Departement Praktiese Teologie, Universiteit van Suid-Afrika, Pretoria 0003.

2. DOELWIT VAN DIE NAVORSING

Wat hier beoog word, is om die gebruik van veral die begrippe “besete wees”, en “besetene” (“possessed”), tesame met die verskillende variasies daarop — binne die konteks van die bevrydingsbediening — onder die soeklig te stel. Aangesien prakties-teologiese besinning oor die bevrydingsbediening maar pas begin het, is dit nodig om helderheid oor die begrippe wat gereeld gebruik word, te verkry. Dit sal ook daartoe bydra dat onderlinge begrip oor die bediening bevorder word en dat ’n sinvolle prakties-teologiese praktykteorie kan ontwikkel. Hierdie artikel poog dus om ’n bydrae te maak tot die beter verstaan van die praktyk en teorie wat ter sake is in die onderhawige bediening. Aangesien daar in Afrikaans weinig oor die onderwerp gepubliseer is en vanweë die invloed wat die Engelse literatuur op die Afrikaanse gebruik van die terme het, sal die ekwivalente uit laasgenoemde oord in die bespreking betrek word.

3. TERME OM INTENSITEIT VAN DEMONIESE BEÏNVOEDING TE BESKRYF?

Al hoe meer skrywers bespreek die vraag of ook Christene onder een of ander vorm van demoniese invloed kan kom en dus spesifiek of ook sommige lidmate as okkultgekweldes bedien moet word. Binne die Suid-Afrikaanse konteks kan hier na Smit (1992:45-51), Theron (1985, 1996), Janse van Rensburg (1998:37-52) en Janse van Rensburg & Cilliers (1998:33-57) verwys word. Verskillende persone binne ’n variasie van oorsese kerklike tradisies of Christengroepe reageer positief op die vraag. Voorbeelde hiervan is Prince (1998:32-36, 50-57, 78-79, 81-84, 221-217), Basham (1971: 16-26; 1972: 125-126) en Whyte (1973:23-29) uit Pinkster/Charismatiese kringe; Koch ([1972]1981:11, 37-46), Unger (1971:116-117, 183-187), Dickason (1987:187-213), Bubeck (1975:87-88, 117-122; 1984:46-49), Anderson (1990a:9-14; 1990b:157-175), White (1991:29-30,35-36), en Murphy (1992:95-98) uit Evangeliese (“Evangelical”) kringe; Wimber (1986:111-138) en Kraft (1992:1992:31, 34, 61-68) as verteenwoordigers van die sogenaamde “Derde Golf”, asook MacNutt (1995:103, 110-111, 205; 1996:221-237), Richards (1974:172-173) en Dow (1991:13-15) as Katolieke/Anglikaanse charismatici; Bayley (1998:23-24) en Kraan (1986: 31) as gereformeerdes en nog ander soos Horrobin (1995:24-25, 93-94, 111, 180-181).

Soos vroeër aangedui, is die probleem ter sake nie in die eerste plek of Christene wel vanweë inwerking van die bese kan ly nie, maar is die navorsingsvraag eerder hoe hierdie vermeende invloed wat die bese op sommige

Christene kan uitoefen, *beskryf* moet word. Watter terme is gepas om hierdie invloed te beskryf en waarom is sommige konsepte of frases meer gepas as ander?

Bubeck is 'n goeie voorbeeld van diegene wat glo dat 'n Christen ten dele deur die bese geboonde kan wees. Soos Murphy (1992:viii-xi) het Bubeck (1975:117-122) ook ondervind dat sy eie gelowige dogter op 'n stadium demonies geboonde was. Vanuit sy teologiese raamwerk kies hy om sodanige gebeure te beskryf as dat sy “oppressed” maar nie “possessed” was nie. Ter verheldering moet vermeld word dat hy sê dat hy in die bevrydingsproses die bese aangespreek het en dat die bese sy naam en ander inligting bekend gemaak het op sy (Bubeck) se outoritiewe optrede in Jesus se Naam (1975:121-122). Soos bekend, is dit 'n prosedure wat dikwels in die bevrydingsproses plaasvind. Die kritiese vraag vir die doeleindes van hierdie artikel is egter waarom word dit in die een geval — by Christene — “oppression” genoem en in die ander geval — by nie-Christene — dit as “possession” getipeer word. Die vraag is veral ook aktueel aangesien sommige ander outeurs nie die onderskeid tussen hierdie terme gebruik om 'n verskil te maak tussen die bediening aan Christene en nie-Christene nie. Die onderskeid tussen “possession”, “obsession” asook die aanverwante “subjection” dui vir hulle eerder op die *intensiteit* van die manifestasie (vgl. Dickason 1987:40).

Sonder om volledig op al die antwoorde in te gaan, kan net genoem word dat die mening dat 'n Christen nie demonies besete kan wees nie, gewoonlik in die eerste plek saamhang met die gedagte dat 'n Christen se liggaam 'n tempel van die Heilige Gees is en dat 'n bese gees nie in dieselfde tempel as God se Gees kan woon nie. Die tweede rede wat aangegee word (vgl. Bubeck 1975:87-92) hang saam met die aanname wat by sommige Christene funksioneer naamlik dat in die proses van wedergeboorte 'n Christen se *gees* nuutgemaak word, maar die *siel* — wat die denke, wil en emosies sou bevat — net gaandeweg vernuwe word. Dit is dan op hierdie terreine, daar waar ons persoonlike verantwoordelikheid ontwikkel moet word, waar gemeen word die bese nog 'n houvas op ons kry.

Dit is nie nodig om binne die raamwerk van hierdie artikel die teologiese, antropologiese en ander vooronderstellinge wat in hierdie uitsprake funksioneer, te beoordeel nie. Dit raak nie die fokuspunt van hierdie artikel nie. 'n Mens moet egter wel daarop wys dat hierdie denke gedeeltelik die basis vorm vir 'n ander aanname, naamlik dat daar *graderinge van intensiteit van demoniese invloed*, oftewel aanvalle, kan wees, *wat met bepaalde terme aangedui* kan word. Bubeck (1975:83-92) dien hier weer as voorbeeld wanneer hy die verskille tussen “demonic oppression”, “demonic obsession” en “demonic

possession”, verduidelik. Die gebeure in die boek Job en die stryd waarna in Efesiërs 6 verwys word, val volgens hom onder die eerste groepering, terwyl Paulus se ervaringe met die engel van Satan wat hom met die vuus geslaan het, onder die tweede kategorie tuishoort.

Ek dink egter dat hierdie indeling onvrugbaar en onaanneemlik is. In die eerste plek is die gebruik en betekenis wat aan die begrippe “oppression” en “obsession” toegeskryf word, arbitrêr. Die woorde kry betekenis wat Bubeck self skep. “Obsession” is boonop ’n term wat gelaai is met betekenis uit die Sielkunde of Psigiatrie. Die punt is dat as iemand anders ander betekenis aan die begrippe toeskryf — soos wat inderdaad gebeur — dit net so geldig kan wees. Dit klaar allermins die verwarring op. Daar is dus nie werklik grond om met sekerheid te kan sê wat elkeen van die begrippe in hierdie konteks moet of kan beteken nie. Verder is daar natuurlik nog ook weer die ander probleem wat saamhang met hierdie soort van willekeurige gebruik van woorde. Het die woorde dus werklik die betekenis wat hy daaraan toedig of is dit maar sy — en ons almal — se manier om die betekenis en verstaan van sekere gebeure in ’n mens se lewe te verwoord? ’n Volgende ernstige beswaar teen die willekeurige gebruik van die drie begrippe soos toegepas deur Bubeck, is egter die onderliggende logiese gevolgtrekking dat hy — sonder dat hy dit sê of selfs indirek insinueer — eintlik wel impliseer dat Job en Paulus (maar net) hulle onderskeie aanvalle moes weerstaan het, of dat hulle ten minste daarvan bevry kon (moes) word — veral as hy die feit dat volgens Efesiërs 6:12 die bose weerstaan moet word en die vertelling dat sy dogter bevryding gekry het, in dieselfde konteks betrek.

Dit is moeilik om die Afrikaanse ekwivalente vir die begrippe wat hierbo gebruik is, aan te toon. Letterlike vertalings soos “demoniese oppressie” of “- onderdrukking” en “- obsessie” kom eintlik nie algemeen voor nie en sal vanweë die onbekendheid daarvan ook eers weer gedefinieer moet word volgens die gebruiker se persoonlike keuses. Sommiges skrywers voel klaarblyklik tog wel dat daar een of ander onderskeid gemaak moet word. Vergelyk byvoorbeeld die gebruik van die begrippe “demonies gekwelde” of “- belaste” persone en “demoniese bindinge” in hierdie verband. Soos die naam aandui, pas hierdie spraakgebruik veral in by die *Eenheid vir Navorsing en Hulp aan Okkult Gekweldes (ENOG)*, verbonde aan die Fakulteit Teologie, Universiteit van die Vrystaat. Vergelyk ook die titel van ’n publikasie uit hierdie bron sowel as die titel van een bydrae van die redakteur J.H. Smit (1992:42-52): *Die evangeliebediening aan demonies (okkult) gekweldes*. Dieselfde woordgebruik ten opsigte van “okkultgekweldes” word gevind by Janse van Rensburg (1997:148-158) en Janse van Rensburg & Cilliers (1998:33-57).

Gous (1983: 43) se onderskeid tussen demoniese *besetenheid* en demoniese *binding* moet ook in hierdie verband by die gesprek betrek word.

Huisamen (1982:61) maak ook ’n onderskeid tussen iemand wat “besete is” en dus “vrygemaak” moet word teenoor iemand wat “gebonde” is en dus “losgemaak” moet word. Hy doen dit na aanleiding van die gebeure in Lukas 13 waarvolgens ’n vrou vir agtien jaar deur Satan gebonde was. Sy is fisies “letterlik liggaamlik deur hom (Satan) gebind”. Sy “*is losgemaak ... van hierdie liggaamlike binding en nié bevry — soos iemand wat in die mag van die Bose is nie!*” Hierdie sterk skeiding in die betekenis van die twee terme na aanleiding van ’n fisiese/psigiese verdeling hou egter nie water nie. Wanneer Huisamen (1982:16-17) die begrip “duiwelbesetenheid” omskryf, haal hy byvoorbeeld self skrywers soos Thurneysen, Wright, Koch en Dehaan aan wat telkens in hulle definisies wys op liggaamlike en psigiese steuringe wat by die besetene kan voorkom en dus nie net op een faset konsentreer nie. Trouens, Huisamen (1982:39-42) wys op liggaamlike en fisiese simptome waaraan besetenheid geken kan word. Die Skrif ken boonop nie die sterk skeiding wat tussen fisiese en psigiese verskynsels gemaak word nie.

’n Faktor wat die omskrywing van terme bemoeilik, maar wat in elke bespreking in gedagte gehou moet word, is dat die meeste skrywers saamstem dat “besetenheid” of “gebondenheid” nie impliseer dat die betrokke persoon elke oomblik van die dag en nag op dieselfde wyse manifesteer nie. Die invloed van die bese kom op verskillende momente op verskillende wyses en met verskillende intensiteit na vore. Die invloed wat die bese uitoefen kan dus deur die buitestaanders oftewel helpers op die een oomblik anders beoordeel word as op ’n volgende moment. Vergelyk hiervoor die voorbeelde genoem deur Smit (1992:43-46) en die spraakgebruik deur Janse van Rensburg (1997:148-158) asook die gevalle waarna die verskillende ander skrywers hierbo aangehaal, verwys. Die interessante voorbeeld van Judas, van wie gesê word dat die Satan in hom ingevaar het (Joh. 13: 27), is ook hier van toepassing. Judas het ná hierdie gebeure klaarblyklik nie meteens op ’n woeste wyse liggaamlik gemanifesteer nie alhoewel hy op grond van sy keuses tog onder intense invloed van Satan gekom het. Was hy “besete” of *maar net* “gebonde” — laasgenoemde term as aanduiding dat dit nie so ernstig was nie?

Hierdie gegewens is genoeg om aan te toon dat daar verwarring bestaan ten opsigte van die gebruik van die relevante begrippe. Daarom is dit nodig om weer ’n keer — maar dan uit ’n ander hoek — te kyk na die begrippe wat die meeste gebruik word: “possession, possessed” oftewel “besetenheid, besete wees”.

4. “BESETENHEID” AS PROBLEMATIESE BEGRIP

4.1 “Eienaarskap” en “woes wees”

Dickason (1987:37) wys op die etimologiese wortels van die woord *daimonizomai*. Hieruit lei hy die betekenis “a demon caused passivity” af. Soos algemeen bekend, en soos Dickason self bewus is, is dit egter nie genoegsaam om aan te dui wat ’n woord “oorspronklik” sou beteken het, en dan te aanvaar dat ’n letterlike vertaling daarvan, vandag — in ons geval 20 eeue later — deur moderne lesers op dieselfde wyse verstaan sal word nie. Hy verduidelik (1987:38) dat verwarring juis ingetree het met die geleidelike vertaling van bogenoemde begrip as “demon possessed”. Volgens hom impliseer “possession” die gedagte van “ownership”, terwyl die demone juis niks “besit” nie. “The New Testament regards them as squatters or invaders of territory that does not belong to them.” Hy gaan voort deur te wys hoe die gebruik van die begrip “possession” verkeerd hanteer is deur na sy eie en na Unger se werk te verwys. In ’n 1975-publikasie van Dickason (1975:182) het hy byvoorbeeld Unger (1971:102) se definisie van “besetenheid” met ’n mate van instemming aangehaal:

Demon possession is a condition in which one or more evil spirits or demons inhabit the body of a human being and can take complete control of their victim at will.

Dickason (1987:38) vervolg dan deur daarop te wys dat Unger egter ’n paar jaar later (vgl. Unger 1977:87) in ’n volgende publikasie — juis vanweë hierdie vertalingsprobleem — sy eie (Unger s’n) omskrywing verander het. Vergelyk hiervoor die rede wat aangegee word.

Unfortunately, the term “demon possession” has been commonly used, not to refer correctly to *all* cases of demon invasion, but incorrectly to refer *only* to the basest and most enslaving forms, such as those represented by the demoniac of Gadara (Mark 5:1-20).

Volgens Dickason en Unger moet ’n mens dus óf “demon possession” vir alle gevalle van demoniese invloed oftewel kwelling kan gebruik, óf die term moet liewers vermy word. Volgens hulle is daar faktore wat verkeerdelik al hoe meer uitstaan by die meer resente gebruik van die begrippe. Die eerste hou verband met die gevalle waar die bese die “beheer” het en die tweede dui op “sterk manifestasies” soos in die geval van die persoon wat by Gádara bevry is.

Ek meen dat ons met die Afrikaanse vertaling van die woord *daimonizomai* as “besete” dieselfde probleem het — maar dan op ’n variante wyse. Die Afrikaanse gebruik van “besetenheid” bring naamlik vir my persoonlik nie soseer die idee van “eienaarskap” na vore nie. “Besetenheid” hou vir my daarenteen eerder verband met “woes”, “gewelddadig”, “erg”, en dit dui verder daarop dat die duiwel op ’n besonder sterk, oftewel heftige manier deur iemand werk. Die *Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal* wys onder die inskrywing “besete” op “oormeester deur ’n bose gees; krank-sinnig, dol” en ’n “besetene” is ’n “waansinnige, iemand wat kranksinnig is”. Dieselfde gebeur in die *Woordeboek van die Afrikaanse Taal*.

“Besetene” as byvoeglike naamwoord is eerstens “bemaagtig”, veral deur ’n bose gees en verder dui dit op “dol”, “gek”, “beduiweld” en “in besit geneem, beetgepak deur”.

’n “Besetene” is “iemand wat besete, kranksinnig is”. Interessant is die kommentaar by “besetenheid”. Dit dui op

kranksinnigheid wat volgens die ou opvatting daarin bestaan dat die betrokke persoon deur die duiwel of demone in besit geneem is.

“Besetenheid” of “besete wees” as vertaling het dus tog met die Engelse gebruik ’n gedeeltelike parallel in die sin dat in Afrikaans hierdie woorde normaalweg gereserveer word vir erge manifestasies. Iemand wat “besete” is, word soos die besetene van Gádara erg deur die bose aangeval en die bose kry dit reg om op ’n woeste wyse deur daardie persoon te werk. In teenstelling met die Engelse gebruik, dit wil sê in sommige kringe, sien ons egter nie die idee van “eienaarskap”, as sou die duiwel die persoon “besit” as die grondliggende idee nie. “Possess” as grondwoord is vir ons ook nie dieselfde as “beset” nie. “Beset” kan eenvoudig die konnotasie hê van “besig wees” of “in gebruik wees” (Engels: “engaged”); ’n telefoon(lyn) is beset en iemand anders kan gevolglik nie ’n telefoonoproep maak nie. Die feit dat stakers in ’n bepaalde geval — om ’n verdere gebruik aan te toon — die kantore van hulle werkgewers “beset” het, maak hulle ook nog nie die eienaars van die onderneming nie. Hulleself verstaan dit self nie eens so nie.

Dit is op hierdie punt dat Arnold (1997:78) belangrike uitsprake maak. Onder die opskrif “The tragic confusion surrounding the word ‘possession’” sê hy ook — soos Dickason (1987:38), Prince (1998:16) en MacNutt (1995:67-68) — dat die woord “possession” vir die meeste mense in die eerste plek die idee van “eienaarskap” inhou. Hy verduidelik dit aan die hand van die motor wat hy besit (“possess”). Dit is een van sy besittings (“possessions”). Hy kan daarmee doen wat hy wil. Volgens hom het Engelse taalgebruikers die term “possession” vir jare op hierdie manier ingespan.

Hy verwys na die *Oxford English Dictionary* wat byvoorbeeld stel dat “possession” binne die konteks van regstaal beteken: “the visible possibility of exercising over a thing such control as attaches to lawful ownership”. Hierdie kontrole oor ’n persoon of eiendom is uitsluitend van aard. “No one else has the right to come and dictate how the possessed entity is to be used.” Hy (Arnold 1997:79) meen die meeste mense sal hierdie idee van eienaarskap in gedagte hê wanneer daar na “demon possession” verwys word. Mense dink dat ’n besetene deur die duiwel “besit word” (eienaarskap) en dat die persoon dus vanselfsprekend nie ’n gelowige kan wees nie. “The logical conclusion to reach, therefore, is that a Christian cannot be demon-possessed.” Met daardie gevolgtrekking stem hy saam: “A Christian cannot be owned and controlled by a demon”, dit wil sê as “possession” alleen maar “besit” en “kontrole” uitspel.

4.2 ’n Probleembegrip: wat beteken “besete wees” of “besetenheid”?

Dit is belangrik om die opmerkings wat die *Greek-English Lexicon of the New Testament based on semantic domains* (Louw & Nida 1989) gedurig maak ten opsigte van vertalingsprobleme, in gedagte te hou. Onder domein 12 (Supernatural beings and powers) verwys hulle byvoorbeeld na sodanige probleme ten opsigte van “gees” (12:37), “’n bose gees” (12:38) en ’n “onreine gees” (12:39). Alhoewel hulle ook die woord “possess” gebruik onder die inskrywing *daimonizomai* (12:41) voeg hulle by dat

In a number of languages one cannot speak of a person “being possessed by a demon”. A more appropriate expression may be “the person possesses a demon”. In other instances an idiomatic phrase is employed, “the demon rides the person” or “the demon commands the person” or even “the demon is the person”.

Dickason (vgl. 1987:37-38), Prince (1998:16) en MacNutt (1995:67-69) wys ook op die totale ontoereikendheid van die begrip “possession” om die saak te beskryf. Arnold (1995:78-79) dui verder aan dat “demon-possessed” of “demon possession” wel in Engelse vertalings van die Griekse teks voorkom, maar dat daar nie ’n Griekse woord vir “possession” in hierdie verband in die teks bestaan nie, dit wil sê as “possession” spesifiek op “eienaarskap” of “kontrole” sou dui. Dit is die Griekse woord *daimonizomai* — “to subject to demonic influence” (vgl. Prince 1998:16) — wat so vertaal word. Maar die punt is dat ander Griekse woorde wat — soos in Engels op “eienaarskap” dui — op geen manier in hierdie verband in die Griekse teks funksioneer nie. Die idee van “eienaarskap” is dus die interpretasie van die

Griekse term deur die Bybelvertalers. Hy (Arnold 1997:78) voeg nou verder daaraan toe dat hierdie vertaling van die woord standaardpraktyk geword het omdat die mees populêre Engelse Bybelvertaling vir meer as drie eeue — die *King James Version* — “demon possession” of “possessed with the devil” gebruik het. Hy bevestig dit met die volgende voorbeelde uit Matteus 8:16:

King James Version: “They brought unto him many that were possessed by devils.”

New King James Version: “They brought to him many who were demon-possessed.”

New American Standard Bible: “They brought to him many who were demon-possessed.”

New Revised Standard Version: “They brought to him many who were possessed with demons.”

New International Version: “Many who were demon-possessed were brought to him.”

New Living Translation: “Many demon-possessed people were brought to Jesus.”

Daarteenoor is daar ander vertalings wat meer op ’n dinamiese ekwivalente vertalingsfilosofie gegrond is. Arnold (1997:80) verwys na die volgende:

Contemporary English Version: “Many people with demons in them were brought to Jesus.”

Good News Bible/Today’s English Version: “People brought to Jesus many who had demons in them.”

The Message, the New Testament in contemporary English: “A lot of demon-afflicted people were brought to him.”

Hierdie en ander vertalings gebruik by ander plekke waar die woord voorkom, “tormented”, “vexed” of “troubled” om die saak te beskrywe.

Die vraag ontstaan nou na waar die Engelse vertalers op die idee gekom het om *daimonizomai* met “demon possession” te vertaal. Arnold (1997:80) meen dat hulle heel waarskynlik beïnvloed is deur die Latynse kerktradisie waarvolgens die term *possessio* gebruik is om iemand te beskryf wat op ’n intense wyse deur demoniese geeste gepla is. Interessant genoeg gebruik die Vulgaat self nie die term *possessio* om *daimonizomai* mee te vertaal nie. Dit gebruik net die eenvoudige uitdrukking naamlik om ’n “demon te hê”, dit wil sê *habeo* saam met *daemonia*.

Unger (1971:101) gaan een stap terug in die geskiedenis terwyl hy die punt bevestig:

The term “demon possession” does not appear in the Bible. Apparently it originated with the Jewish historian, Flavius Josephus, in the first century A.D. and then passed into ecclesiastical language. The New Testament, however, frequently mentions demoniacs. They are said “to have a spirit”, “a demon”, “demons”, or “an unclean spirit”. Usually such unhappy victims of evil personalities are said to be “demonized” (*daimonizomenoi*), i.e. they are subject to periodic attacks by one or more inhabiting demons, who derange them physically and mentally during the seizure!

Die belangrike punt is egter dat saam met Arnold (1997:80) besef moet word dat die Engelse term “possess” self ’n lang geskiedenis het in terme van gebruik. Daar is dus meer betekenis waarna gekyk moet word. Een van die betekenis hou weliswaar verband met “kontrole” of “besetting”, maar dit kan ook téénoor die konnotasie van “eienaarskap” staan! Hy verwys (1997:205, voetnoot 12) weer na die *Oxford English Dictionary* waarin aangedui word dat

... possession could be used to express “the holding or having something as one’s own, or in one’s control” in the sense of “actual holding of occupancy, as *distinct* from ownership” (my kursivering: JPJT).

Sy gevolgtrekking is betekenisvol deurdat hy beweer dat dit geensins seker is dat die oorspronklike vertalers van die *King James Version* bedoel het om die idee van “eienaarskap” oor te dra toe hulle die term “possession” gebruik het nie. Louw (Persoonlike korrespondensie: 2000-11-05) maak ’n betekenisvolle bydrae in hierdie verband. Hy skryf onder andere:

Eerstens wil ek begin deur te sê hoe in die taalkunde die Engelse woord “possessed” verstaan word. In groot Engelse woordeboeke kry mens gewoonlik so van 8 na 10 verduidelikings daarvan, maar taalkundig is baie van hulle maar net variasies van mekaar. Streng taalkundig gesproke het “possess” of “possession” drie betekenis: “1. a term to mark ownership”, (bv. “This car is my prized possession”, of ook: “I own this house, [menende] I have the property rights to this house”) “2. a marker of what one experiences”, (bv. “I possess knowledge of farming [menende] I have knowledge how to farm”) “3. to exercise restraint” (beheer of invloed oor iets uitoeven), (bv. “To be possessed by a demon”).

Laasgenoemde is ook wat ek en Nida in ons woordeboek bedoel as ons definieer “to be possessed by a demon.” Ons het betekenis drie van die Engelse woord in gedagte gehad.

Die vraag is nou hoe staan die saak met die gebruik van die onderhawige term *daimonizomai* in die Afrikaanse vertalings. Dit is interessant dat

dit in 'n sekere sin klaarblyk dieselfde pad geloop het as die Engelse variasie. Die *Ou Afrikaanse Vertaling* (OAV) van 1953 sê byvoorbeeld in die teks self (Mk. 5:2) dat 'n man met 'n onreine gees Jesus tegemoet gekom het. Die opskrif wat hier ingevoeg is lees egter “*Die besetene van Gádara*”. Met enkele kleiner wysigings ('n “onreine gees” word “'n bose gees” en in die opskrif word “Gádara” verander na “Gerasa”) gebeur dieselfde met die *Nuwe Afrikaanse Vertaling* (NAV) van 1983. Ook hier lees ons van 'n “besetene” terwyl die begrip “*daimonizomenai*” nie in die grondteks voorkom nie. Dieselfde gebeur egter nie met die vrou wat in Lukas 13 genoem word nie. Alhoewel sy ook 'n gees gehad het — letterlik vertaal — in haar geval “'n gees van krankheid”, word die opskrif nie aangedui as “Die besete vrou” nie, maar net as “Genesing van 'n lam vrou” (OAV). In die NAV word dit nog sagter gestel. In die teks self word net gesê dat sy “al agtien jaar lank gely het onder 'n bose gees wat haar heeltemal verswak het”. Die opskrif is ook aangepas: “Jesus genees 'n gebrekklike vrou op die sabbatdag.” Die *Levende Bybel* (LB) van 1982 doen dieselfde: Die opskrif is “Jesus maak 'n siek vrou op die sabbatdag gesond” en in vers 11 word net gesê dat daar 'n vrou was in wie daar al agtien jaar lank 'n bose gees was wat haar siek gemaak het. Hier is dus nie sprake van “besetenheid” nie. Trouens dit word volgens hierdie vertaling ook nie genoem in Markus 5 nie. Daar word ook net gemeld dat 'n man met 'n onrein gees na Jesus toe gekom het. Die opskrif dui ook net aan “Die man met duiwelse geeste”.

Die vertaling van Matteus 8:28 en Lukas 8:27 (OAV) — as sinoptiese parallele van Markus 5:2 — versterk die vermoede dat “besetenheid” net in spesiale gevalle gebruik word aangesien die konteks van hierdie spesifieke verhaal daarop dui dat die manifestasies van die persoon erg of woens was, dit wil sê die mense het as “berserks” opgetree. In die Matteus-verhaal word gesê dat daar twee “duiwelbesetenes” na Jesus toe gekom het. Die Griekse teks, wat variasies van *daimonizomai* gebruik, kon dus ook net vertaal gewees het met so iets soos dat hulle “onder bese geeste se invloed was”, oftewel “gedemoniseer”. Hier word bygevoeg dat die mans “baie kwaai was, sodat niemand met daardie pad kon verbygaan nie.” In die Lukas-variasie is die persoon ook “van duiwels besete” aangesien hy geen klere gedra het nie en in grafte gewoon het alhoewel die grondteks letterlik net daarop dui dat hy “demone gehad het”. In die NAV word die vertalingspatroon effens gewysig deurdat Matteus 8:28 sê dat die mans vol duiwels was terwyl die Lukas 8:27 weergawe bly by die gedagte dat die man “van duiwels besete” was. Die LB bly by die beskrywing naamlik dat daar duiwelse geeste in die mans (Mt. 8:28) of die man (Lk. 8:27) was.

Dieselfde gebeur by die vertalings van die gebeure rondom 'n Kananese vrou wat Jesus nader oor haar dogter. Weer eens blyk dat die *OAV* en die *NAV* die onderhawige begrippe as wissel terme gebruik. Vergelyk die volgende weergawes van

- (a) Matteus 15:22 (waar *daimonizomenai* gebruik word) en
 (b) Markus 7:26 (waar gesê word dat sy 'n "onreine gees gehad het"):
OAV — (a): "My dogter is erg van die duiwel besete."
OAV — (b): "Want 'n vrou wie se dogter 'n onreine gees gehad het,
 ..."
NAV — (a): "My dogter is in die mag van die duiwel, en dit gaan sleg."
NAV — (b): "'n Vrou wie se dogtertjie van 'n bose gees besete was,
 ..."
LB — (a): "My dogter is in 'n verskriklike toestand want daar is 'n duiwelse gees in haar."
LB — (b): "Daar was 'n vrou in wie se dogtertjie 'n onreine gees was."

Dit is weer eens duidelik dat die meer formele Afrikaanse vertalings kies vir "besetenheid" wanneer die omstandighede van die bepaalde geval die indruk gee dat dit woes en erg daaraan toegaan. In Matteus 15:22 word *daimonizomai* met "besetenheid" vertaal — veral in die lig van die feit dat die grondteks 'n woord byvoeg om die intensiteit van die probleem (erg besete — *kakōs daimonizetai*) te beskryf. In die hierdie geval, saam met Markus 7:26 hierbo genoem, word "besetenheid" en die variasies daarvan as 'n soort van 'n wissel term gebruik saam met "'n gees te hê" of "in die mag van die bose wees". Die *OAV* en die *NAV* wissel die weergawes af; "erg van die duiwel besete" word in die *NAV* "in die mag van die duiwel", terwyl die weergawe (*OAV*) dat die dogter 'n onreine gees gehad het, verander na "van 'n bose gees besete was".

As daar nou na die Nuwe-Testamentiese gegewens uit 'n ander hoek gekyk word (vgl. Dickason 1987:34-36) blyk dit daar 17 gevalle is waar daar gemeld word dat mense onder die invloed van bose geeste gekom het. Sommige hiervan dui aan dat Jesus baie van hierdie mense gehelp het (Mt. 8:16; Mk. 1:32 en Lk. 4:41). Jesus het in nege spesifieke gevalle mense bevry, dit wil sê volgens die sinoptiese gegewens. Sommige hiervan is reeds hierbo bespreek. In die geheel is dit die volgende: Markus 1:21-28 (lees saam met Lukas 4:31-37), Lukas 8:2, Matteus 12:22-29, Matteus 8:28-34 (Mk. 5:1-7; Lk. 8:26-37), Matteus 9:32-34, Markus 7:25-30, Markus 7:25-30 (Mt. 15:21-28), Matteus 17:14-20 (Mk. 9:14-28; Lk. 9:37-42), Lukas 11:14 en Lukas 13:10-21.

Kraft (1992:35-36) wys in die verband daarop dat die woord *daimonizomai* sewe keer in Matteus, vier keer in Markus, een keer in Lukas en een keer in Johannes voorkom. Die parallelle uitdrukking *echein daimonion*, “om ’n demoon te hê”, kom een keer voor in Matteus, drie keer in Lukas en vyf keer in Johannes. Lukas gebruik die frase as wisselterm vir *daimonizomai*. Hy voeg daaraan toe dat, alhoewel die oorspronklike outeurs dit moontlik mag bedoel het om deur die gebruik van *daimonizomai* ’n effens sterker graad van demoniese kontrole aan te dui as deur *echein daimonion*, vertalers nie geregtig is om een van die twee terme met “demon possession” oftewel “besete wees”, te vertaal nie. Hierdie laasgenoemde uitdrukking dui op heeltemal te veel kontrole en beskryf dus nie die verwantskap tussen die demone en diegene in wie hulle bly, korrek nie. “The word ‘possession’ greatly overstates the influence wielded by the majority of demons.” Die probleem is dat die term vele mense wat die invloed van demone wat op ’n mindere manier manifesteer, moet hanteer, onder dieselfde noemer, dit wil sê “besete”, tuisbring. As die vertaling konsekwent toegepas sou word beteken dit dat iemand wat “gedemoniseer” is deur ’n gees van krankheid oor dieselfde kam geskeer moet word as iemand wat in grafte woon en kettings breek. Kraft (1992:36) sê dat in sy ervaring in minder as tien persent van die gevalle demone sodanige invloed uitoefen dat dit as “besete” beskou kan word. Daarom kies hy vir die meer neutrale term soos “om ’n demoon te hê” of dat iemand “gedemoniseer is” (“demonized”). Beide hierdie terme is volgens hom nader aan die oorspronklike Grieks en het minder potensiaal om mense af te skrik. Alhoewel met hom oor die basiese punte saamgestem kan word, is die gedagte dat iets “nader aan die oorspronklike Grieks” sou wees, in terme van die probleme wat aan sinvolle vertalings ondervind word, natuurlik nie ’n houdbare argument nie. Die vraag is eerder of die frase die bedoeling van die oorspronklike teks weergee. Uiteraard is Kraft alleen reg as “possessed” net één betekenis het, wat nie die geval is nie. As die algemene of oorheersende konnotasie egter alléén die is van “beheer” of “eienaarskap”, verdien sy stelling inderdaad aandag.

Die laaste punt om hier te noem, is dat wanneer “besete” net gereserveer word vir die vertaling van die meer dramatiese of spektakulêre gevalle van demoniese werkinge, ’n ander belangrike saak agterweë kan bly. Wanneer iemand byvoorbeeld net “gewoon” ’n gees van krankheid het, mag dit daartoe lei dat die persoon stadig agteruitgaan en as die demoon sy sin kry, sal die einde die dood wees. Dit kan na ’n “gewone siekte” lyk en as minder ernstig aangeslaan word, gereken teenoor “’n besetene” wat in grafte woon en woes tekere gaan. Die punt is egter dat die uiteinde daarvan dieselfde is in beide gevalle: die dood, oftewel verwoesting van ’n mens se lewe en die

onderworpenheid aan demoniese werkinge. Dieselfde geld van die werkinge van 'n gees van doofheid, of 'n waarsêersgees of 'n gees van blindheid, of 'n gees van verwoesting. Kortom: daar sal meer neutrale woorde gevind moet word om die probleem van demoniese beïnvloeding te beskryf. Daar sal dus nie net van die oënskynlike of sigbare manifestasies gebruik gemaak kan word om die intensiteit van die demoniese beïnvloeding aan te toon nie. In die bepaling van die intensiteit sal daar selfs onderskei moet word tussen die intensiteit van die manifestasie en die intensiteit of moeilikheidsgraad verbonde aan die verwydering van die demoon. Hierdie gradeeringsverskille kan nie genoegsaam deur die hantering van die enkele begrip “besete” alleen weergegee word nie. Vergelyk in die verband die pogings van Kraft (1992:36, 131-135) wat vir homself so 'n skaal vir die bepaling van 'n moeilikheidsgraad opgestel het — verwysende na verskillende faktore wat 'n rol speel.

Die vraag of ons as alternatief in Afrikaans kan sê dat iemand “gedemoniseer” (“*demonised*”) is, moet na my aanvoeling negatief beantwoord word. Ek meen dat hierdie begrip binne die huidige Afrikaanse spraakgebruik eerder daarop dui dat iemand die skuld vir iets gegee word. Joernaliste kan byvoorbeeld 'n bepaalde persoon in die pers “demoniseer”. So 'n persoon word dus deur ander mense as kwaad of boos bestempel en kry die skuld vir dinge wat verkeerd geloop het. Waar dit daarenteen om letterlike “demoniese beïnvloeding” gaan, of om iemand wat van “demone bevry” moet word, is daar van demone sprake. Hulle kan “uitgedryf” of “weggestuur word”.

Ten slotte moet daar dus met Arnold (1997:80) saamgestem word dat die vraag oor die inwerking van demone op Christene baie minder kontroversieel sal wees as ons die vraag anders formuleer:

... leaving out the word possession. We might ask, “Can Christians come under a high degree of influence by a demonic spirit?”, or, “Is it possible for Christians to yield control of their bodies to a demonic spirit in the same way that they yield to the power of sin?”

Dit is natuurlik binne hierdie konteks dat Wimber (1986:127) se opmerking “I believe that believers and nonbelievers alike can be demonized”, verstaan moet word. Daarenteen verwerp hy 'n positiewe antwoord op die vraag of Christene “possessed” kan wees. Vergelyk in hierdie verband ook Prince (1998:16) se opmerkings:

Obviously the form of words we use is of vital importance. It is one thing to say to a person, “You are subject to demonic influence.” It is quite another to say, “You are possessed by a demon,” or, worse still, to say, “You are possessed by the devil.”

Die laaste verhelderende woord behoort egter aan Louw (Persoonlike korrespondensie: 2000-11-05). Nadat hy ’n ontwerp van hierdie artikel gelees het skryf hy:

(E)k het daaruit geleer dat daar ’n baie groot kloof tussen taalkundiges en veral psigoloë en teoloë is oor die betekenis van woorde. En ook dat in die teologie daar soveel onderskeidings gemaak word wat in die taalkunde almal as dieselfde beoordeel word ...

In die werk wat ek tans doen vir die kollege in Engeland is die LN Woordeboek ook ingeslote op die CD en ek kan daarby aanvullings of verbeterings byvoeg. Ek gaan nou by 12.41 net na “to be possessed by a demon” byvoeg “in the sense of being controlled or manipulated by a demon”. En dan gaan ek by Mt 8.16 byvoeg “or to be troubled by demons”.

5. GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

Uit die voorafgaande besinning moet nou afleidings gemaak en besluite geneem word wat kan meehelp om meer duidelikheid te skep ten opsigte van ’n meer sinvolle gebruik van terme. Uiteraard sal sodanige begripsverheldering ook kan bydra tot die ontwikkeling van ’n prakties-teologiese praktykteorie vir die kerk se bediening in hierdie verband.

Die volgende punte moet gestel word:

1. Die vertaling van die Griekse frases *daimonizomai* en *echein daimon* en ander aanverwante uitdrukkings met “besete wees” (“possessed”), skep verwarring en is nie geskik nie.
2. Waar die vertalings die indruk skep dat diegene wat ly “besete is” en dus volledig deur die demone as “eiendom besit word”, of “volledig deur hulle beheer word”, of dat hulle daardeur konstant as “beserker” optree, gee dit nie die bedoeling van die oorspronklike outeurs korrek weer nie. Dit geld beide vir die Afrikaanse en Engelse vertalings.
3. Die *Ou Afrikaanse Vertaling* sowel as die *Nuwe Afrikaanse Vertaling* is nie konsekwent in die vertaling van die onderhawige begrippe nie.
4. Al sou daar moontlik ’n pogings by die *Nuwe Afrikaanse Vertaling* wees om die begrip *daimonizomai* vir die meer ernstige gevalle van demoniese beïnvloeding aan te wend, word dit ook nie konsekwent toegepas nie. Dit is onwaarskynlik dat die bedoeling van die oorspronklike outeurs was om met die aanwending van die onderhawige terme sulke gradering van invloed aan te dui. Lukas gebruik dit byvoorbeeld as wisselsterme.

5. Indien meer neutrale terme wat gevrywaar van bepaalde negatiewe en misleidende konnotasies is, gebruik kan word, sal daar makliker oor die bevrydingsbedieninge soos van toepassing op “gewone mense”, gepraat kan word. Dit sal ook die deure makliker oopmaak om te kan besin oor die vraag of Christene onder een of ander vorm van demoniese invloed kan kom — veral omdat die idee van “eienaarskap”, as sou hulle die eiendom van die bese kan wees, deur die vermyding van die term “besetenheid” uitgeskakel word.
6. Die gebruik van “besetenheid” as term gee nie die gradering van die invloed of houvas wat ’n demoon op iemand kan hê, genoegsaam weer nie. Daar sal eerder gekies moet word vir ’n meer neutrale term.
7. Die intensiteit van gebondenheid, of die moeilikheidsgraag van losmaking, kan moontlik aan die hand van bepaalde norme wat ontwikkel moet word, gemeet word.

In die lig van bogenoemde gegewens word die gebruik van sommige van die volgende uitdrukkings as alternatiewe voorgestel vir benutting in ’n prakties-teologiese teorievorming. Net die alternatiewe vir “besete wees” word aangebied en nie al die moontlikhede wat met die uitdrywingsproses gepaard kan gaan nie.

- * Hulle het onder demoniese invloed gekom
- * Hy het ’n bese gees gehad
- * Sy was gebonde deur ’n demoon
- * Hy is lank gepla deur demone
- * Sy het onder demoniese inwerking gely
- * Wat dit betref, was hy in die mag van die bese
- * Op daardie punt het die gees die oorhand oor sy lewe gehad
- * ’n Gees het haar beetgepak
- * Die demoon het hom rond gejaag
- * Die gees het haar baie swaar laat kry.

Met hierdie bydrae wou ek slegs die probleme wat saamhang met die term “besete wees”, uitwys. Die term is vanweë sommige konnotasies daaraan verbonde duidelik nie geskik vir gebruik binne die Afrikaanse spraakgebruik nie. Die term is ook nie nuttig met die oog op die opbou en funksionering van ’n prakties-teologiese praktykteorie rakende die diens van bevryding nie.

BIBLIOGRAFIE

ARNOLD C E

1998. *Three crucial questions about spiritual warfare*. Grand Rapids, MI: Baker Books.

ANDERSON N T

1990a. *The bondage breaker*. Eugene, OR: Harvest House.

1990b. *Victory of the darkness: realizing the power of your identity in Christ*. Tunbridge Wells: Monarch/Cape Town Struik Christian Books.

BASHAM D

1972. *Deliver us from evil*. London: Hodder and Stoughton.

1971. *Can a Christian have a demon?* Monroeville, PY: Whitaker House.

BAYLEY R G

1989. *Deliver us from the Evil One*. Oklahoma City, OK: Presbyterian Renewal Publications.

BUBECK M I

1975. *The adversary: the Christian versus demon activity*. Chicago: Moody Press.

1984. *Overcoming the adversary: warfare praying against demon activity*. Chicago: Moody Press.

DICKASON C F

1987. *Demon possession and the Christian*. Chicago: Moody Press.

DOW G

1991. *Explaining deliverance: sharing experience in the ministry of deliverance*. Chichester: Sovereign World.

GOUS A

1983. *Perspektief op: Satan en sy werkinge. Joga, transendentale meditasie, karate*. Pretoria: NG Kerkboekhandel.

HORROBIN P J

1995. *Healing through deliverance (2): the practical ministry*. Tonbridge, UK: Sovereign World.

HUISAMEN E VAN N

1982. *Demoniese besetenheid: 'n eksegeties-dogmatiese studie*. Kaapstad: NG Kerk-Uitgewers.

JANSE VAN RENSBURG J

1997. Diagnostiese kriteria vir die pastorale evaluering van 'n demonies besetene — 'n voortsetting van die diskoers. *NGTT* 38 (3):148-158.

1998. Die betekenis van Lukas 13:10-17 en 2 Korintiërs 12:1-10 vir die okkultisme diskoers. *In die Skriflig* 32 (1):37-52.

JANSE VAN RENSBURG J & CILLIERS J H J

1998. 'n Poimenetiese ondersoek na 'n basisteorie vir die pastoraat aan okkult-gekweldes. *Acta Theologica* (18) 2:33-57.

KOCH K E

[1972] 1981. *Christian counselling and occultism: the counselling of the psychically disturbed and those oppressed through involvement in occultism*. Grand Rapids, MI: Kregel Publications.

KRAAN K J

1986. *Genezing en bevrijding: Deel III, Bevrijding en innerlijke genezing*. Kampen: Kok.

KRAFT C H

1992. *Defeating dark angels: breaking the demonic oppression in the believer's life*. Ann Arbor, MI: Servant Publications.

LOUW J P & NIDA E A (eds.)

1989. *Greek-English lexicon of the New Testament based on semantic domains*. Volume 1. Cape Town: Bible Society of South Africa.

LOUW J P

2002. Persoonlike korrespondensie: 2000-11-05.

MACNUTT F

[1987](1996). *Healing*. London: Hodder & Stoughton.

1995. *Deliverance from evil spirits: a practical manual*. Grand Rapids: Chosen Books.

MURPHY E

1992. *The handbook for spiritual warfare*. Nashville: Thomas Nelson.

PRINCE D

1998. *They shall expel demons: what you need to know about demons — your invisible enemies*. Trichy, India: Rhema Books.

RICHARDS J

1974. *But deliver us from evil: an introduction to the demonic in pastoral care*. London: Darton, Longman & Todd.

SMIT M M

1981. *Die vrylating van gevangenes: die gevare van okkultiese bemoeienis en die bevryding daarvan*. Silverton, Pretoria: Dieper Lewe Uitgewers.

SMIT J H

1992. Die evangeliebediening aan demonies (okkult) gekweldes. In: Smit 1992:42-51.

SMIT J H (red.)

1992. Die evangeliebediening aan demonies (okkult) gekweldes. *UV teologiese studies* Nr. 6. Bloemfontein: Pro Christo-Publikasies.

Theron

“Beset”, “besete” of “berserk”?

THERON J P J

1985. Vind daar nog genesings en bevrydings plaas? Enkele perspektiewe op grond van 'n empiriese opname. In: H. I. Lederle & J. P. J. Theron (reds.). *Dit is Ek, die Here, wat julle gesond maak*. Pretoria: Christelike Lektuursentrum.

1996. A critical overview of the church's ministry of deliverance from evil spirits. *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies* 18(1) Spring: 79-92.

UNGER M F

1971. *Demons in the world today: a study of occultism in the light of God's Word*. Wheaton, Ill: Tyndale House.

VERKLARENDE HANDWOORDEBOEK VAN DIE AFRIKAANSE TAAL

1965. S.v. “besete”, “besetene”. Johannesburg en Kaapstad: Perskor-Uitgewery.

WHITE T

1991. *The believer's guide to spiritual warfare*. Eastbourne UK: Kingsway Publications.

WHYTE H A M

1973. *Casting out demons*. New Kensington, PA: Whitaker House.

WIMBER J

1987. *Power healing*. San Francisco: Harper & Row.

WOORDEBOEK VAN DIE AFRIKAANSE TAAL

1950. Deel 1. S.v. “besete”, “besetene”, “besetenheid”. Pretoria: Staatsdrukker.

Trefwoorde

Praktiese Teologie

Bediening van bevryding

Besetenheid

Bybelvertaling

Keywords

Practical Theology

Ministry of deliverance

Demon-possession

Bible Translation